

بررسی عوامل موفقیت در عملیات ثامن‌الائمه

سرهنگ ستاد داوود آذر^۱

سرهنگ ستاد محمد آذربایانی^۲

چکیده:

عملیات ثامن‌الائمه (ع) علاوه بر اینکه باعث شکست محاصره آبادان شد، چشم‌انداز جدیدی درباره نوع عملیات‌های نظامی برای مقابله با ارتش عراق پیش چشم فرماندهان نظامی قرارداد. همچنین این عملیات، تجربه موفقی از همکاری ارتش و سپاه برای اجرای عملیات مشترک بود. نویسندگان با توصیف و تحلیل وقایع روزهای اجرای عملیات ثامن‌الائمه (ع) کوشیده‌اند به‌طور جامع عوامل موفقیت نیروهای نظامی کشورمان بر ارتش عراق را در جریان این عملیات موردبررسی قرار دهند. در این مقاله تلاش شده است به میزان تأثیر عوامل مؤثر در موفقیت این عملیات پرداخته شود که این عوامل به چه میزان در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه تأثیرگذار بوده‌اند، جامعه آماری ۳۰ نفر از کسانی که در این عملیات شرکت داشته و یا مطالعات عمیقی داشته‌اند و با استفاده از منابع و اسناد معتبر، مصاحبه و پرسشنامه، با رویکرد تحلیلی موردبررسی قرار گرفته شده است. نتایج به‌دست‌آمده از جدول بخش کمی و تحلیل کیفی حاکی از تأثیر بسیار بالای نیروی انسانی، اصول جنگ و تجهیزات نیروها در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه در سطح معنی‌داری می‌باشد.

واژگان کلیدی: عملیات ثامن‌الائمه (ع)، شکست حصر آبادان، عملیات مشترک، عوامل موفقیت

۱. هیئت علمی دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا.

۲. هیئت علمی دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا.

مقدمه:

در دورترین منطقه جنوب غربی ایران، جزیره‌ای به نام آبادان قرار دارد که از جنوب، آب‌های گرم خلیج فارس و از شمال و مشرق رودخانه‌های کارون و بهمن‌شیر و از غرب، اروندرود آن را در بر گرفته‌اند. اروندرود، که تنها رودخانه قابل کشتیرانی در ایران است و تا پیش از جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، بندرهای بزرگ و فعال خرمشهر و آبادان در مسیر این آبراه واقع بوده‌اند. آبادان را از عراق جدا می‌کند. تاریخ شهرآبادان با تاریخ صنعت کشورمان و به‌ویژه پالایشگاه آن گره خورده است.

یکی از اهداف سرزمینی رژیم بعثی عراق در حمله نظامی به خاک ایران تسلط بر دو کرانه اروندرود بود. تحقق این هدف بدون تصرف جزیره آبادان ممکن نبود. در صورتی که عراق موفق به تصرف جزیره آبادان می‌شد، بندر، مجتمع پتروشیمی و پالایشگاه آبادان، به‌عنوان یکی از مراکز بزرگ صنعت نفت جهان و مهم‌ترین تأسیسات پالایشگاهی ایران را در اختیار می‌گرفت. همچنین حضور در دو سوی اروندرود که ادعای ارضی رژیم بعث و یکی از بهانه‌های صدام برای حمله به ایران بود، محقق می‌شد (حبیبی، ابوالقاسم، ۱۳۷۶، ۲۴-۲۲) بنابراین تصرف جزیره آبادان هدف راهبردی برای عراق محسوب می‌شد. متقابلاً برای ایران نیز جلوگیری از سقوط آبادان یک هدف بسیار مهم به شمار می‌آمد که بدون تحقق آن در موقعیت ضعیف‌تری قرار می‌گرفت. هرچند تاکنون کتاب‌های بسیاری درباره جنگ تحمیلی و هشت سال دفاع مقدس در زمینه‌های مختلف نوشته شده و انتشار یافته است که اغلب آن‌ها با نظرگاه‌های سیاسی یا فرهنگی تدوین یافته‌اند و در جایگاه خود دارای ارزش می‌باشند و مطالعه‌شان مفید و سودمند است، اما ضرورت داشت که با نگرش نظامی و با توجه به اصول، قوانین و مقررات مربوط به آن و در یک کلمه، با لحاظ نمودن فرهنگ نظامی نیز رویدادها و حوادث دوران دفاع مقدس به رشته تحریر کشیده می‌شد تا ضمن انعکاس سیر حوادث، مسائل نظامی جنگ و نحوه رویارویی با آن‌ها توسط ارتشیان کشور مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌گرفت تا در آینده مورد استفاده، استناد و بهره‌برداری دانشجویان و دانش‌پژوهان مدارس و دانشکده‌های نظامی واقع شود، چراکه جنگ تنها علم و تخصصی است که نمی‌توان در زمان صلح، مشابه آن را برای تجربه‌اندوزی و آموزش نظامیان و فرماندهان جوان فراهم آورد و یا شرایط واقعی جنگ را برای آنان ایجاد نمود. عوامل زیادی در موفقیت این عملیات مؤثر بوده است که بیان برخی از آن‌ها بسیار مهم است.

بیان مسئله:

ایران قبل از پیروزی انقلاب اسلامی در بهمن ۱۳۵۷ جزیره ثبات و ژاندارم قدرتمند منطقه در حمایت از منافع استکبار آمریکا بود. توازن قدرت ایران با همسایگان که معمولاً در طرف ایران سنگین‌تر نشان می‌داد، به‌سادگی نمی‌توانست این امکان را فراهم سازد که قوی‌ترین همسایه غربی ایران جهت دستیابی به اهداف توسعه‌طلبانه‌اش دست به اقدام نظامی گسترده و تجاوز همه‌جانبه بزند. پیروزی انقلاب اسلامی توازن و تعادل قدرت‌های سیاسی را در منطقه برهم زد، اهداف آمریکا مورد خطر قرار گرفت. عوامل داخلی و خارجی برای خاموش کردن چراغ پرفروغ انقلاب نوپای اسلامی به هر اقدامی دست زدند و روند وقوع حوادث به‌گونه‌ای بود که محاسبات سران نظامی و سیاست‌مداران عراقی را به‌سوی سنگین نمودن کفه ترازوی قدرت نظامی عراق متمایل نمود. بر اساس این ارزیابی غلط، ارتش عراق در تهاجمی از پیش تعیین شده با هماهنگی مستقیم مقامات آمریکایی یورش ددمنشانه خود را در جبهه‌های غرب و جنوب آغاز کرد. ارتش جمهوری اسلامی ایران علی‌رغم کاهش توان رزمی و به‌کارگیری قسمت عمده‌ای از نیروهایش در درگیری‌های شمال غرب درنبرد با ضدانقلاب بر اساس طرح‌های قبلی دفاع در مقابل تجاوز احتمالی عراق، از ابتدای نبرد، تاکتیک و اصول نظامی تجربه‌شده را بکار گرفته و در مراحل مختلف به طرح‌ریزی، هدایت و اجرای تدابیر اتخاذشده برای مقابله، تثبیت و تعقیب دشمن اقدام نمود. بر همین اساس و با عنایت به فرمان تاریخی حضرت امام خمینی (ع) مبنی بر شکستن حصر آبادان ارتش جمهوری اسلامی ایران با همکاری سپاه پاسداران انقلاب اسلامی دست به یک عملیات کلاسیک و کاملاً هماهنگ به نام ثامن‌الائمه (ع) زد.

عملیات ثامن‌الائمه (ع) نقطه عطفی در تاریخ جنگ بود. این عملیات از سویی نتیجه یک سال اول جنگ و اوج نبردهای نیمه گسترده محسوب می‌شد و از سوی دیگر، عامل تحول استراتژیک در جنگ بود و اولین گام از نبردهای گسترده آزادسازی به حساب می‌آمد. این عملیات توسط ارتش طراحی و با فرماندهی مشترک ارتش و سپاه، از چهار محور به اجرا درآمد؛ که دارخوین و فیاضیه محورهای اصلی عملیات بودند. با اجرای کامل عملیات در این دو محور، پل‌های حفار غربی و شرقی می‌بایست بسته می‌شد و دشمن به محاصره درمی‌آمد. در آغاز عملیات، نیروهای خودی در محور دارخوین پس از دور زدن دشمن از ناحیه نهر شادگان، با موفقیت به‌پیش رفتند، ولی در محور فیاضیه - که گلوگاه نیروهای دشمن بود و

برای آن‌ها اهمیتی حیاتی داشت - با مقاومتی سرسختانه روبه‌رو شدند؛ چند ساعت بعد نیروهای محور ایستگاه هفت و دوازده که مأموریت خود را به‌خوبی اجرا کرده بودند، به کمک محور فیاضیه رفتند و مقاومت دشمن را شکستند. بدین ترتیب در کمتر از بیست و چهار ساعت بین دو محور اصلی عملیات الحاق حاصل شد و نیروهای خودی به عقبه‌ی دشمن دست‌یافته و آن دسته از قوای عراقی را که موفق به عقب‌نشینی نشده بودند، اسیر کردند. در این عملیات، کلیه اهداف پیش‌بینی‌شده تأمین شد و لشکر ۳ زرهی عراق آسیب فراوانی دید. حال دغدغه این گروه مطالعاتی در خصوص این عملیات این است شناخت عواملی همچون تجهیزات، نیروی انسانی و اصول جنگ در موفقیت این عملیات به چه میزان مؤثر بوده‌اند؟

اهمیت و ضرورت تحقیق:

اهمیت تحقیق:

بازتاب وقایع ۸ سال دفاع مقدس در قالب‌های نوشتاری و تصویری، دیرزمانی است که توسط نویسندگان و هنرمندان علاقه‌مند به ثبت تاریخ جنگ به‌صورت بسیار متنوع صورت می‌پذیرد. ارتش جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان عمده‌ترین سازمان اداره‌کننده جنگ که وسیع‌ترین و گسترده‌ترین یگان حاضر در نبرد در دو بعد زمان و مکان بوده، اقدامات فراوانی در جمع‌آوری، ثبت و انتقال تاریخ جنگ را به عمل آورده است. عملیات ثامن‌الائمه یکی از چهار عملیات بزرگ و برجسته دفاع مقدس در چارچوب سلسله تلاش‌هایی که برای آزادسازی مناطق اشغالی انجام گرفت، به‌منزله نقطه عطف و حلقه واسط برای انتقال استراتژی جنگ از وضعیت گذشته به وضعیت جدید به شمار می‌رود، لذا تحقیق و بررسی در مورد این عملیات کمک بسزایی در آموزش معارف جنگ و دفاع مقدس برای نسل‌های بعد از جنگ می‌باشد.

ضرورت تحقیق:

با عنایت به عملیات‌های موفقیت‌آمیز و گسترده ارتش جمهوری اسلامی ایران در طول ۸ سال دفاع مقدس به‌ویژه عملیات‌های موفقیت‌آمیزی همچون ثامن‌الائمه(ع) و لزوم آشنایی دانشجویان دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش با تاکتیک‌های آفندی و پدافندی بکار گرفته‌شده، لازم است با بهره‌گیری از تجارب فرماندهان دفاع مقدس و با استفاده از اسناد و مدارک تدوین‌شده، مطالعه جامعی در این خصوص به‌عمل آمده و با انتقال تجارب نسل‌های گذشته بتوان در افزایش توان علمی و نظامی دانشجویان اقدام مؤثری به عمل آورد؛ که در صورت عدم انجام این‌گونه تحقیق‌ها در دانشگاه فرماندهی و ستاد منجر به این خواهد شد که تا

بررسی عوامل موفقیت در عملیات ثامن الائمه.....۷۳

تجارب فرماندهان و عوامل مؤثر در این‌گونه جنگ‌ها در سایر نسل‌ها مغفول مانده و منتقل نشود.

به‌کارگیری چه عواملی در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه مؤثر بوده است؟ سؤال اصلی تحقیق بوده و سؤالات فرعی عبارت‌اند از:

۱- به‌کارگیری نیروی انسانی به چه میزان در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه مؤثر بوده است؟

۲- به‌کارگیری اصول جنگ به چه میزان در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه مؤثر بوده است؟

۳- به‌کارگیری تجهیزات به چه میزان در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه مؤثر بوده است؟ هدف اصلی از اجرای این تحقیق شناخت عوامل مؤثر در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه توسط این گروه پژوهشی است.

ب- فرضیه‌های تحقیق:

الف- فرضیه‌های جزئی:

۱- به نظر می‌رسد به‌کارگیری نیروی انسانی به میزان خیلی زیادی در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه مؤثر بوده است.

۲- به نظر می‌رسد به‌کارگیری اصول جنگ به میزان زیادی در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه مؤثر بوده است.

۳- به نظر می‌رسد به‌کارگیری تجهیزات به میزان زیادی در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه مؤثر بوده است.

عوامل مؤثر موفقیت در عملیات ثامن‌الائمه متغیر مستقل و عملیات ثامن‌الائمه متغیر وابسته تحقیق در نظر گرفته شده است. نوع تحقیق در این مقاله کاربردی، روش تحقیق توصیفی و موردی زمینه‌ای و رویکرد تحقیق آمیخته می‌باشد. در این تحقیق جامعه آماری شامل فرماندهان، مدیران و خبرگان آجا که حداقل دارای بیست‌وپنج سال سابقه خدمت در سطوح مختلف مدیریتی و فرماندهی هستند، می‌باشد که در حدود ۶۰ نفر فرض می‌شوند؛ که حجم نمونه با جامعه آماری منطبق بوده و تمام شمار است. روش گردآوری داده‌ها در این تحقیق، مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی و ابزار جمع‌آوری داده‌ها بررسی اسناد دست‌اول در ستاد آجا، نزاجا، نهاجا و نداجا و توزیع پرسش‌نامه در میان افراد نمونه آماری می‌باشد.

ادبیات و مبانی نظری تحقیق:

طرح عملیات ثامن الائمه (ع):

پایدار ماندن سرپل دشمن در شرق کارون تهدید بالقوه خطرناکی برای جزیره آبادان بود زیرا با اشغال جزیره آبادان تمام کرانه شمالی اروندرود در کنترل عراق قرار می‌گرفت و بندرهای ماهشهر و امام خمینی (ره) و تأسیسات اقتصادی و دریایی ایران در خور موسی در کنترل مستقیم و غیرمستقیم دولت عراق قرار می‌گرفت. در برابر چنین رویدادی کشور ایران از بخش کرانه‌ای شمال غربی خلیج فارس محروم می‌گردید و مجبور می‌شد برای استفاده بی‌خطر از آبراه دریایی، تأسیسات اقتصادی و نظامی و بندری منطقه را به بندرهای دیگر مانند بندر دیلم، گناوه یا بوشهر تغییر مکان دهد که این امر مستلزم صرف میلیاردها دلار هزینه و سال‌های متمادی وقت بود علاوه بر این فرمان امام مبنی بر این‌که حصر آبادان باید شکسته شود مسئولین جنگ را بران داشت تا با اطاعت از فرمان امام، عملیاتی برای رفع محاصره آبادان انجام دهند. اولین بار طرح عملیات برای شکستن محاصره آبادان در بهار سال ۱۳۶۰ مطرح گردید؛ اما به علت ارائه نظرات و راه‌حل‌های مختلف توسط مقامات سیاسی و فرماندهان جنگ برای انجام عملیات در مناطق دیگر، این طرح تا شهریورماه همان سال به تعویق افتاد. سرانجام بعد از تشکیل چندین جلسه بین فرماندهان ارتش، سپاه و اعضای شورای عالی دفاع در ۱۵ شهریور ۱۳۶۰ طرح عملیاتی ثامن‌الائمه (ع) برای شکستن محاصره آبادان تکمیل و به واحدها و قرارگاه‌ها ابلاغ شد. هدف اصلی عملیات، انهدام نیروهای دشمن در شرق رودخانه کارون و تصرف و تأمین منطقه بود. سران نظامی امیدوار بودند با انجام عملیات ثامن‌الائمه (ع) تهدید احتمالی دشمن برای تصرف آبادان که عراق آن را به‌صورت اهرم فشاری علیه ایران در تبلیغات خود مورد استفاده قرار می‌داد، خنثی کنند. از سوی دیگر، پس از پاک‌سازی شرق رودخانه کارون از نیروهای دشمن، نیروهای خودی از خطوط پدافندی آزاد می‌شدند و امکان به‌کارگیری آن‌ها در مراحل بعدی آزادسازی مناطق اشغالی فراهم می‌شد. (معین وزیری، ۱۳۳: ۱۳۸۵)

موقعیت منطقه:

منطقه عملیاتی ثامن‌الائمه (ع) در شرق رودخانه کارون و در حدفاصل شمال شهرآبادان و جنوب منطقه دارخوین قرار داشت و شامل سرپل دشمن به وسعت ۱۵۰ تا ۱۸۰ کیلومترمربع می‌شد که در اشغال نیروهای عراقی بود. عوارض حساس منطقه، رودخانه کارون و دو جاده اهواز- آبادان و ماهشهر- آبادان بودند و عوارض مصنوعی منطقه نیز بیشتر شامل مواضع و

استحکامات دشمن نظیر خاک‌ریزهای متعدد، مواضع تانک، سنگرهای اجتماعی و انفرادی می‌شدند. با توجه به اهمیت دو پل قصبه و حفار برای دشمن که به‌منزله معبر و محل اتصال عقبه‌های او در شرق کارون بودند، مواضع و استحکامات فراوان و تعداد زیادی نیروی رزمی در این دو محور وجود داشتند. (معین وزیری، ۱۳۸۵: ۱۲۳)

وضعیت دشمن:

وضعیت گسترش نیروهای دشمن طبق مدارک به‌دست‌آمده از تیپ ۸ مکانیزه لشکر ۳ زرهی عراق در تاریخ ۲۶ مرداد ۱۳۶۰ به این شرح بود: تیپ ۸ مکانیزه با ۳ گردان و یک گردان تانک در قسمت شمالی سرپل و در جنوب سلیمانیه مواضع پدافندی را اشغال و تحکیم کرده بود. تیپ ۶ زرهی لشکر ۳ زرهی با ۳ گردان تانک و یک گردان مکانیزه در قسمت مرکزی و شرقی در شمال جاده ماهشهر-آبادان دفاع می‌کرد و تیپ ۴۴ لشکر ۱۱ پیاده زیر امر لشکر ۳ زرهی در قسمت جنوبی منطقه سرپل و جنوب جاده ماهشهر-آبادان پدافند می‌نمود. بنابراین در منطقه سرپل اشغالی شرق کارون نیروهای عراق به استعداد یک لشکر کامل بودند، ضمن این‌که عراق می‌توانست این لشکر را با یگان‌هایی در حدود یک لشکر مکانیزه تقویت نماید. از بررسی وضعیت مواضع پدافندی دشمن که با استفاده از عکس‌های هوایی و اطلاعات به‌دست‌آمده از اسرای جنگی و شناسایی‌ها جمع‌آوری گردیده بود، چنین به نظر می‌رسید که دشمن استحکامات بسیار قوی شامل میدان‌های مین و خاک‌ریز و مواضع مناسب پدافندی در این منطقه تهیه کرده و مأموریت واحدهای گسترش‌یافته در آن، پدافند تا آخرین حد امکان بود. برابر شواهد و قراین و اسناد موجود، در پی گسترش حملات رزمندگان اسلام به منطقه اشغالی سرپل در نیمه اول سال ۱۳۶۰، دشمن دچار اضطراب شده و احتمال حمله را پیش‌بینی می‌کرد. با این حال، عراقی‌ها همچنان به استقرار در مناطق اشغالی اصرار داشتند و این امر بدین دلیل بود که عراقی‌ها تصور می‌کردند که نیروهای ایرانی از انجام دادن عملیاتی دقیق و برنامه‌ریزی‌شده در سطحی گسترده ناتوان هستند. در واقع فرماندهی عراق احتمال تدارک حمله از محور شرق رودخانه را پیش‌بینی می‌کرد اما به‌هیچ‌وجه تصور نمی‌کرد این حمله، گسترده و همه‌جانبه باشد. (شاهین راد، ۱۳۸۷)

سازمان رزم:

ترکیب نیروهای عمل‌کننده ایران در این عملیات، شامل ارتش، سپاه، نیروهای ژاندارمری و نیروی عظیم بسیج مردمی بود. نیروهای ارتش شامل لشکر ۷۷ پیاده خراسان-بعد از پیروزی

در این عملیات به لشکر ۷۷ پیروز تغییر نام یافت- با سه تیپ شامل ۹ گردان نیروی زمینی، تیپ ۳۷ زرهی شیراز، گردان ۲۵۱ تانک از لشکر ۱۶ زرهی و گروه رزمی ۲۹۱ تانک بود. سپاه با ۱۶ گردان نیروی پیاده که در سازمان سه قرارگاه تپیی عمل می‌کرد، شرکت نمود و همچنین گردان ۱۰۷ ژاندارمری نیز حضور داشت. جهاد سازندگی، علاوه بر احداث جاده وحدت در فروردین ۱۳۶۰، امور مقدماتی مهندسی عملیات را انجام داد. پس از خلع و فرار بنی‌صدر نخستین بار بود که نیروهای عمل‌کننده در چنین مقیاسی باهم ترکیب‌شده به نحو شایسته‌ای با یکدیگر همکاری و هماهنگی می‌کردند، چنان‌که این اقدام، الگوی مناسبی برای ادامه همکاری ارتش و سپاه در سایر عملیات‌ها شد. (معین وزیری، ۱۳۸۵: ۱۳۳)

ارتش عراق پس از ناکامی در تصرف سریع خوزستان و محاصره اهواز، تلاش اصلی خود را برای تسلط بر رودخانه اروند و تصرف خرمشهر و جزیره آبادان متمرکز کرد؛ بنابراین تصرف جزیره آبادان هدف راهبردی برای عراق محسوب می‌شد. متقابلاً برای ایران نیز جلوگیری از سقوط آبادان یک هدف بسیار مهم به شمار می‌آمد که بدون تحقق آن در موقعیت ضعیف‌تری قرار می‌گرفت.

۱. بنابراین طرح انهدام نیروهای دشمن در منطقه سرپل شرق کارون به دلایل زیر در اولویت قرار داشت: فرمان رهبر کبیر انقلاب اسلامی مبنی بر شکست حصر آبادان که باید اجرا می‌گردید.

۲. محورهای اهواز - آبادان و ماهشهر - آبادان بازشده و در کنترل نیروهای خودی قرار می‌گرفت.

۳. با انهدام یا عقب راندن دشمن به غرب کارون و اتکا مواضع پدافندی نیروهای خودی به رودخانه غیرقابل عبور کارون سبب صرفه‌جوئی در نیرو و در نتیجه رها شدن قسمت عمده لشکر ۷۷ پیاده و سپاه پاسداران از این منطقه و امکان کاربرد آن‌ها در عملیات تعرضی سایر جبهه‌ها فراهم می‌گردید.

۴. با شکست نیروهای متجاوز رؤیای حاکمان رژیم بعث عراق در مورد تسلط کامل بر اروندرود نقش بر آب‌شده، ضربه سیاسی و روانی بزرگی به صدام و ارتش عراق وارد می‌شود.

بررسی عوامل موفقیت در عملیات ثامن‌الائمه.....۷۷

۵. تصرف یا تخریب سریع پل‌های احداثی دشمن روی رودخانه کارون امکان محاصره، انهدام و اسارت قسمت عمده‌ای از نیروهای متجاوز را میسر می‌ساخت. (حسینی، ۱۳۸۷: ۱۷۶)

اهداف و مأموریت:

هدف اصلی عملیات، انهدام نیروهای دشمن در شرق رودخانه کارون و تصرف و تأمین منطقه بود. در طرح اولیه آمده بود:

لشکر ۷۷ پیاده خراسان مأموریت دارند از محور فیاضیه و دارخوین به‌طور گسترده و از سه محور ایستگاه ۱۲ و ایستگاه ۷ و جاده ماهشهر - آبادان تک نمایند و نیروهای دشمن را که از کنار کارون تا جاده ماهشهر - آبادان گسترش داشتند، به‌طور کامل محاصره و بعد از انهدام دشمن، در منطقه متصرفه پدافند نمایند.

سران نظامی امیدوار بودند با انجام عملیات ثامن‌الائمه (ع) تهدید احتمالی دشمن برای تصرف آبادان که عراق آن را به‌صورت اهرم فشاری علیه ایران در تبلیغات خود مورد استفاده قرار می‌داد، خنثی شود. از سوی دیگر، در این عملیات پس از پاک‌سازی شرق رودخانه کارون، نیروهای خودی از خطوط پدافندی آزادشده و امکان به‌کارگیری آن‌ها در مراحل بعدی آزادسازی مناطق اشغالی فراهم می‌شد.

بنابراین عملیات ثامن‌الائمه در ساعت ۱ بامداد روز پنجم مهر ۱۳۶۰ آغاز شد. قوای ایران در ساعات نخست عملیات، با تهاجم به مواضع دشمن و در هم شکستن مقاومت نیروهای آنان، خاکریزهای اول دشمن را تصرف و تأمین کردند. مقاومت اولیه نیروهای عراقی در برخی از محورها و به‌ویژه تداوم آن در منطقه پل حفار، نشان‌دهنده هوشیاری نسبی دشمن بود. بنا بر گزارش اسیران عراقی، اسارت یکی از نیروهای خودی در منطقه عملیاتی تیپ ۸ مکانیزه در محور دارخوین سبب هوشیاری دشمن شده بود، ولی شناخت نادرست فرماندهان نظامی عراق نسبت به توان نیروهای خودی که بر مبنای برآوردهای عملیات‌های ناکام پیشین ایجادشده بود، سبب شد در برابر حمله نیروهای خودی واکنش مناسبی نشان ندهند.

با روشن شدن هوا و ادامه پیشروی نیروهای خودی از محور شمالی به سمت پل مارد تهدید عقبه نیروهای دشمن، نخستین ضربه شکننده بر نیروهای عراقی وارد آمد. با این حال، نیروهای دشمن در منطقه پل حفار همچنان مقاومت می‌کردند. گستردگی محورهای تهاجم و

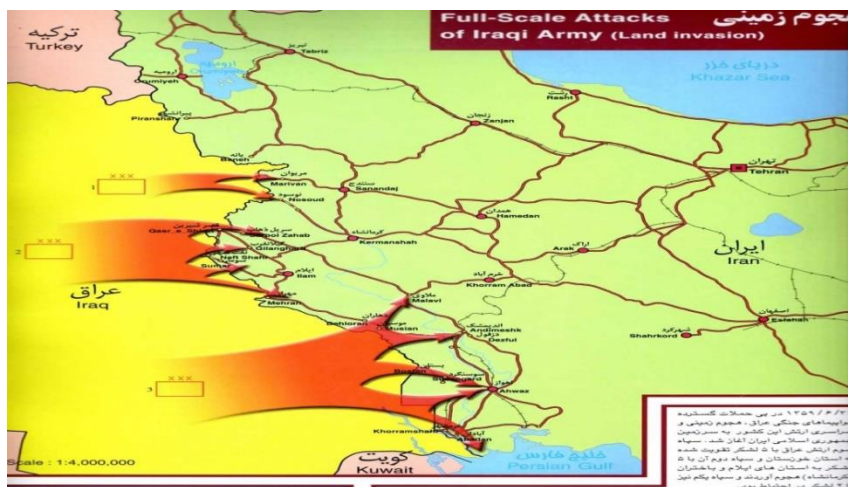
۷۸..... فصلنامه علمی تخصصی، سال اول پیش شماره، تابستان ۱۳۹۸

عقب‌ماندگی دشمن سبب شد تا نیروهای خودی با به دست گرفتن ابتکار عمل و ادامه پیشروی در محورهای مختلف، دشمن را تحت فشار قرار دهند.

از سوی دیگر، در پی تغییر وضعیت میدان نبرد، فرماندهی نیروهای دشمن تلاش می‌کرد تا تاریک شدن هوا به مقاومت در پل حفار ادامه دهد. دشمن قصد داشت، با تقویت منطقه، ابتدا منطقه سرپل را حفظ کند و پس از آن، با نصب پل روی رودخانه کارون، نیروهای محاصره‌شده را نجات دهد و سپس، با استقرار در منطقه غرب رودخانه کارون، از ادامه پیشروی نیروهای خودی جلوگیری کند. بر همین اساس، دشمن در اولین اقدام با وارد کردن تیپ ۱۰ زرهی گارد جمهوری، سعی کرد، پل حفار را حفظ کرده و با استقرار تیپ ۱۶ زرهی از لشکر ۶ زرهی در غرب رودخانه کارون، از پیشروی نیروهای خودی جلوگیری کند. تهاجم رزمندگان به نیروهای تیپ ۱۰ سبب شد تا این نیروها در همان لحظات اولیه حضور در منطقه سرپل، محاصره‌شده و عقب‌نشینی کنند، در صورتی که اگر در حمله به تیپ ۱۰ تأخیر صورت می‌گرفت، بی‌گمان نیروهای تیپ ۱۰ دشمن پس از حضور در منطقه، دست به ضد حمله می‌زدند. با آزاد شدن جاده ماهشهر - آبادان در ساعت ۰۸۳۲ بامداد روز پنجم مهر و پیشروی نیروهای خودی از شمال به جنوب و تصرف پل قصبه، امکان مقاومت از عراقی‌ها گرفته‌شده بود. در بعدازظهر همان روز بخشی از پل حفار تصرف‌شده بود ولی عراقی‌ها برای باز نگه‌داشتن عقبه نیروهای محاصره‌شده خود در شرق کارون، همچنان مقاومت می‌کردند، چنان‌که با تاریک شدن هوا حرکت ستون نیروهای دشمن از اهواز به سمت خرمشهر دیده می‌شد. (حسینی، ۱۳۸۷: ۱۷۹) بدین ترتیب، روز اول عملیات در حالی به پایان رسید که دشمن به دلیل عقب‌ماندگی، توان مقابله با نیروهای خودی را نداشت و تنها، به تاریک شدن هوا، باز نگاه‌داشتن پل حفار برای تقویت منطقه و یا امکان عقب‌نشینی

۸۰..... فصلنامه علمی تخصصی، سال اول پیش شماره، تابستان ۱۳۹۸

نیروهای محاصره شده امید بسته بود. در روز دوم عملیات (ششم مهر)، در حالی که پیشروی نیروهای خودی همچنان ادامه داشت، دشمن واکنش جدی از خود نشان نداد و از بعدازظهر همان روز نیروهای عراقی به تدریج تسلیم شده و یا عقب‌نشینی کردند و سرانجام در پایان این روز عملاً منطقه سرپل دشمن آزاد شد. در روز سوم عملیات نیز در پی پاک‌سازی منطقه، محاصره آبادان به پایان رسید و فرمان امام خمینی مبنی بر شکستن حصر آبادان، در مدت

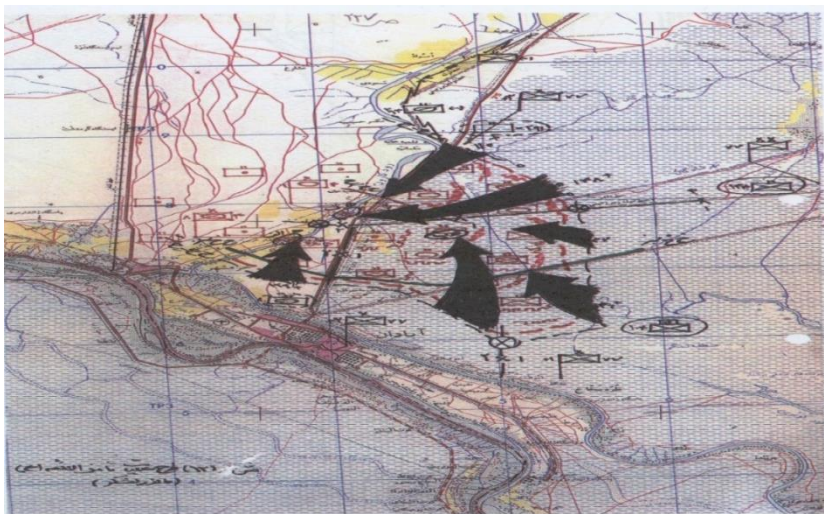

۴۸ ساعت آفند تحقق یافت و نیروهای خودی پس از پاک‌سازی کامل منطقه، در ساحل

شکل شماره ۱: نقشه عملیات نامن‌الائمه

شرقی رودخانه کارون استقرار یافتند. در این عملیات علاوه بر آزادسازی منطقه اشغالی در شرق رودخانه، بخش وسیعی از نیروهای خودی - که درگیر پدافند در منطقه بودند - آزاد و برای عملیات‌های بعدی آماده شدند. (حسینی، ۱۳۸۷: ۱۸۹)

در جریان این عملیات حدود ۲۰۰۰ عراقی کشته و زخمی شدند؛ ۱۹۰۰ دستگاه تانک، نفربر، خودرو و دو پل روی کارون و چندین انبار مهمات منهدم شد و حدود ۱۷۰۰ نفر به اسارت درآمدند. همچنین ۱۶۰ تانک و نفربر و حدود ۱۵۰ خودرو و ۳۰ دستگاه لودر و یک آتشبار چهار قبضه‌ای توپ، ۲۵ دستگاه تفنگ ۱۰۶، ضد هوایی و خمپاره‌های مختلف به غنیمت درآمدند. (مرکز مطالعات و اسناد دفاع مقدس، ۱۳۶۰/۷/۹)

شکل شماره ۲: نقشه طرح عملیات ثامن الائمه

جدول شماره ۱: نیروی انسانی (سروری، ۱۳۸۳: ۱۴۳)

نوع یگان	یگان‌های شرکت کننده	زیر امر لشکر ۷۷	جدا شده از لشکر که باید برگردند
رزمی	لشکر ۷۷ شامل ۹ گردان پیاده سپاه پاسداران شامل ۱۶ گردان پیاده گردان ۲۵۱ تانک از لشکر ۱۶ زرهی گردان ۲۹۱ تانک فداییان اسلام- بسیج مردمی	تیپ ۳۷ زرهی شیراز گردان ۱۴۴ پ لشکر ۲۱ گروهان تانک چیفتن لشکر ۹۲ گردان تکاور دریایی	گد یکم و دوم ۲۴۶ تانک گد ۳۸۳ زیر امر ق غرب گد ۱۷۸ و ۱۲۲ پیاده زیر امر ق شمال غرب گروه رزمی ۱۹۴ پ زیر امر ل ۱۶ گروه رزمی ۱۴۸ پ زیر امر ل ۹۲
پش رزمی	یگان‌های مهندسی - گد ۴۱۵ مهندس گروه‌های توپخانه هوانیروز (یگان‌های کرمان مسجد سلیمان تهران اصفهان) نیروی هوایی مخابرات	۱۰ آتشبار ۲۰۳ م.م از گروه ۴۴ ۱۱ آتشبار کاتیوشا از گروه‌های ۱۱ و ۲۲ ۱ آتشبار ۱۳۰ م.م از گروه ۳۳ ۲ آتشبار ۱۳۰ م.م از گروه ۲۲ دو پایگاه کامل هاگ در امیدیه و ماهشهر	آتشبار ۱۰۵ م.م
پش خدمات رزمی	یگان‌های خدمات رزمی لشکر ۷۷ جهاد سازندگی گردان ۱۰۷ ژاندارمری	۱ گروهان پل از مهندسی ل ۸۱ گردان ۱۵۱ دژ گد ۳۰۲ امداد ژاندارمری	

نوع یگان	یگان‌های شرکت کننده	زیر امر لشکر ۷۷	جداشده از لشکر که باید برگردند
		بهبهان یگان‌های ژاندارمری و شهربانی مستقر در آبادان منطقه سوم دریایی	

ملاحظات: در جدول فوق نیروی انسانی آموزش‌دیده یگان‌های ارتش جمهوری اسلامی ایران اعم از نیروی زمینی، نیروی هوایی، پدافند، نیروی دریایی و یگان‌های سپاه پاسداران در قالب یگان‌های رزمی، پشتیبانی رزمی و پشتیبانی خدمات رزمی که یکی از مؤلفه‌های موردبررسی در این مطالعه است به‌طور خلاصه آمده است.

جدول شماره ۲- پایگاه‌های شکاری- بمب افکن عمل کننده در عملیات ثامن الائمه (قرارگاه ویژه عملیات هوایی جنوب) (نمکی، ۵۶:۱۳۸۶)

ردیف	یگان عمل کننده	استعداد یگان عمل کننده	نوع هواپیما	مأموریت هواپیما
۱	پایگاه سوم شکاری همدان	استعداد یک گروه اسکادران شکاری-بمب افکن	(F 4)Fantom	پشتیبانی نزدیک از نیروهای سطحی عمل کننده خودی، انهدام قرارگاه‌های فرماندهی و ستون‌ها و محل‌های تجمع نیروهای دشمن، دفع و ساقط نمودن هواپیماهای دشمن حمله کننده به ستون‌ها نیروهای عمل کننده خودی
۲	پایگاه چهارم شکاری دزفول	استعداد دو گردان شکاری (گردان‌های ۴۱ و ۴۲)	(F5)TIGER	" " "
۳	پایگاه ششم شکاری دزفول	استعداد دو گردان شکاری (گردان‌های ۶۱ و ۶۲)	(F 4)Fantom	" " " "

ملاحظات: در طول عملیات ثامن‌الائمه و بجهت نزدیکی به منطقه نبرد، یک گروه اسکادران شکاری بمب‌افکن F4 از پایگاه سوم شکاری همدان به همراه کارکنان پروازی و نگهداری مرتبط به پایگاه چهارم شکاری دزفول مأمور گردیده بودند.

جدول شماره ۳- پایگاه‌های شکاری- رهگیر عمل کننده در عملیات ثامن الائمه (قرارگاه ویژه

عملیات هوایی جنوب)

ردیف	یگان عمل کننده	استعداد یگان عمل کننده	نوع هواپیما	مأموریت هواپیما
۱	پایگاه شکاری شیراز	استعداد یک گروه اسکادران شکاری- رهگیر	TAMKET (F14)	ره‌گیری کلیه هواپیماهای دشمن نفوذکننده در منطقه عملیات و اعلام هوشیاری به پایگاه‌های شکاری و سایر نیروهای سطحی، دفع و ساقط نمودن هواپیماهای دشمن حمله‌کننده به ستون‌ها و نیروهای عمل کننده خودی، تقویت راداری و پوشش هوایی نقاط کور
۲	پایگاه شکاری اصفهان	استعداد دو گردان شکاری (گردان‌های ۸۱ و ۸۲)	TAMKET (F14)	" " " "

جدول شماره ۴- پایگاه‌های پشتیبانی عمومی در عملیات ثامن الائمه (قرارگاه ویژه عملیات هوایی

جنوب)

ردیف	یگان عمل کننده	استعداد یگان عمل کننده	نوع هواپیما	مأموریت هواپیما
۱	پایگاه یکم شکاری - ترابری مهرآباد		هواپیمای شناسایی RF-4E	۱- عکس برداری هوایی از منطقه عملیات با دوربین‌های مجهز ۲- تفسیر عکس‌ها و مشخص نمودن استعداد و آخرین تحرکات دشمن و عوارض در منطقه عملیات ۳- ارسال تفسیر عکس‌ها به عملیات نیروهای عمل کننده جهت طرح‌ریزی و.
۲	پایگاه یکم شکاری - ترابری مهرآباد		هواپیمای خفاش EC130	۱- جهت شناسایی الکترونیکی ۲- تقویت پوشش هوایی خودی ۳- عملیات جنگال در طول عملیات
۳	پایگاه یکم شکاری - ترابری مهرآباد		هواپیمای بوئینگ ۷۰۷ (B707) و هواپیمای بوئینگ ۷۴۷ (B747)	انجام سوخت‌رسانی هوایی به هواپیماهای خودی عمل کننده در منطقه عملیات
۴	پایگاه یکم شکاری -		هواپیمای	جابجایی سریع نیروهای رزمی و

ردیف	یگان عمل کننده	استعداد یگان عمل کننده	نوع هواپیما	مأموریت هواپیما
	ترابری مهرآباد		هرکولس (C130) و هواپیمای فرندشیپ (F27)	تجهیزات و ادوات جنگی و...

ملاحظات: در اوایل جنگ از ظرفیت‌های موجود در پایگاه هوایی مهرآباد نهایت بهره‌برداری در این عملیات برابر جدول فوق به عمل آمد.

۲-۱- ادبیات تجربی

مصاحبه:

امیر سرتیپ مروت آزاد بخت از طراحان عملیات ثامن‌الائمه

سرهنگ ستاد سید شهاب‌الدین جوادی فرمانده لشکر ۷۷ طرحی که برای عملیات ثامن‌الائمه داشت در مرحله بود یک طرح گرفتن شرق کارون طرح دوم عبور از کارون و گرفتن خرمشهر بود و برای این هم یک گروهان از لشکر ۸۱ گرفته بود و یک گروهان از لشکر ۹۲ که برای تقویت استعداد لشکر ۷۷ پیش‌بینی کرده بودند و هم وجود داشت دو گردان تانک از لشکر ۹۲ و مردان هم از لشکر ۱۶ زرهی قزوین گرفته بود لشکر ۷۷ دو گردان تانک داشت و در عبور از کارون گردان تانک که باید از اول می‌رفتند گردان ۲۵۶ و ۲۰۷ از لشکر ۹۲ به گرگان ۲۰۷ به همین منظور وارد عملیات نشده و فقط برای عبور از رودخانه در نظر گرفته شده بود عملیات ثامن‌الائمه علتش چی بوده از ابتدا باید شروع کنیم خرمشهر چرا گرفته شد چرا آبادان محاصره شد از شادگان به پایین در اختیار سپاه پاسداران بسیج و ژاندارمری به فرماندهی سرهنگ ستاد فروزان بود اصلاً اجازه دخالت به ارتش نمی‌دادند بعد آمدند یک قرارگاه ارونند تشکیل دادند و گفتند نیروی زمینی ارتش حق دخالت در آنجا را ندارد. در اینجا ارتش اعلام خطر کرد اگر آبادان گرفته شود درواقع خواسته آخر صدام برآورده می‌شود خواسته اول زمین الکش بود که در ۱۶ شهریور گرفته بود ارتفاعات میمک را هم در ۱۹ شهریور گرفته بود این قسمت زمین هم با گرفتن آبادان ارونند رود را می‌گرفتند و به تمام خواسته‌های خود می‌رسیدند و گرم بندر ماهشهر و بندر امام را می‌گرفتند ما دیگر نمی‌توانستیم نفت استخراج و صادر کنیم. پس از دریافت مجوز از حضرت امام خمینی ارتش برای رفع مشکل لشکر ۷۷ ابلاغ که سریعاً در منطقه عمومی آبادان مستند شود و جایگزین قرارگاه ارونند گردد. گردان ۱۵۳ روی پلی بین خرمشهر و

آبادان بود درواقع این گرگان باعث شد که ورود ارتش عراق به آبادان از آن محور گرفته شود که فشارش را سمت آبادان کنند در طول تجاوز دشمن ستون پنجم ارتش عراق را هدایت کرد که داخل آبادان نیاید و بروید از بالا از جنوب آبادان که هیچ‌کس در آنجا نیست وارد شوید راهنمای عراقی‌ها در ورود به آبادان ستون پنجم یا منافقین ای بودند که در آنجا حضور داشتند. لشکر ۷۷ با مشکلات عدیده‌ای که داشت در ۲۹ اسفند ۵۹ در ماهشهر مستقر بود و عملاً قرارگاه انداز ارونند منحل و قرارگاه لشکر ۷۷ اعلام حضور کرد تمام نیروهایی که تا آن موقع زیر امر قرارگاه ارونند بودند زیر امر لشکر ۷۷ قرار گرفتند از یگان تکاوران دریایی نیروهای ژاندارمری نیروهای بسیجی و مردمی همه آمدند با توجه به بعضی از دخالت‌های بی‌مورد نیروهای مردمی عذر آن‌ها را به دستور دادستان آبادان خواستند و از منطقه خارجشان کردند در همان زمان برای هماهنگی بین ارتش و سپاه دبیر شورای دفاع ملی دستور دادند که برادر رحیم صفوی مسئول رابطه نیروهای سپاهی و بسیجی در جنوب و آقای بروجردی در غرب هستند که تجهیزاتی و هر سلاحی می‌خواهند و این دو نفر امضا کنند و از ارتش بگیرند دستور برداشت و سپاه ساده‌شده بود و نباید مهمات داده می‌شد اگر می‌خواهند باید با نامه مورد تأیید دو نفر بیابند با این وضعیت لشکر در منطقه مستقر و طرح‌ریزی خود را شروع کرد که در برج ۳ یعنی خردادماه شهر کامل شد آن را به بالا ارسال نمودند که ایرادهای وارد داشتند که آن‌ها را رفع کرد.

سرهنگ جوادی فرمانده لشکر ۷۷ می‌گویند که این لشکر از مشهد آمده اسم این عملیات را ثامن‌الائمه می‌گذارم با پیشنهاد سرهنگ جوادی موافقت می‌شود و طرح ثامن‌الائمه نام‌گذاری می‌شود در آنجا نیازمندی‌ها اعلام می‌شود و سرهنگ زاده می‌گویند ۲۶ گرگان علاوه بر موگردان‌های موجود در لشکر نیاز دارند درنهایت گفتند این تعداد گردان نمی‌توانیم بدهیم و فقط ۱۵ گردان سپاه می‌توانند شرکت کنند آقای رحیم صفوی گفتند من ۱۳ گردان می‌توانند بدهند در آنجا هم اعلام کرده بود من برابر با موجودی نیرو می‌دهند که دو هزار و ۵۳۰ نفر می‌باشد. عملیات شروع شد عملیات در سه محور محورهای شادگان بیاضه و جاده ماهشهر آبادان که سخت‌ترین محور، محور ماهشهر آبادان که به یک مسئولیت داشت بود تیپ ۳۷ هم زیر امر بود محور ماهشهر آبادان دو قسمت شد که قسمت مخصوص ماهشهر آبادان و یک قسمت مخصوص جاده آبادان اهواز بود و اولین واحدهای که هدفشان را هم گرفتند همین تیپ یک لشکر ۷۷ بود در ضمن گردان‌های سپاه پاسداران در گردان‌های لشکر

۷۷ انتقام و عملیات به صورت مشترک اجرا می شود قصه در شمال هدف را گرفت منتها در اینجا یک مشکل عمده برای پیش آمد و برادران سپاهی به آن اشاره کردند که رودخانه یک دفعه بدون هماهنگی آتش گرفت و دود بلند شد افراد تیپ هم داشتیم خفه می شدیم سروصدا درآمد و در نهایت خدا کمک کرد و بادی آمده بود به طرف بالا رفت و از بالاسر این ها به طرف عراق شد و هم زمان پولی که فرمانده لشکر سرهنگ جوادی تأکید داشت باید سالم به مانند که توسط سایر نیروها منفجر شد که تقریباً در شمال آبادان بود با مشکلات عدیده ای روبه رو شد و در نهایت لشکر ۷۷ گردان های ۲۵۶ و ۲۰۷ تانک را که برای احتیاط عبور از رودخانه گذاشته بودند اعزام تا مشکل تیپ ۲ را هم حل کردند که دو ساعت بعد از عملیات کلاً سرپل گرفته شود و اعلام کردند که ارتش و سپاه هدف های خود را گرفتند. (عسگری، شاداب، حصر شکنان، تهران، سوره سبز، ۱۳۹۲، ص، ۴۶)

سرتیپ دوم خلبان فرج الله برات پور معاونت عملیات پایگاه سوم شکاری

این عملیات با سایر عملیات ها خیلی فرق می کند یکی محور اصلی و فرمانده ای با ارتش بود توپخانه هوانیروز نیروی هوایی و نیروی دریایی واقعاً همه کارشان را خوب انجام دادند از جمله پدافند نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران که داشتیم یکی در ماهشهر و یکی هم در سر بندر بودند که کمک شایانی کردند ۱۹۶ و پدافند هوایی خود لشکر و معمول شده بود مأموریت خود را خوب انجام دادند در واقع در یک گردان پدافند هوایی داشت واقعاً در حین عملیات تیپ هایی از دست من که خواستند از کارون عبور کنند نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران معاون امور آنها شد از جمله اقدامات مؤثر نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران پولی را که نزدیک تیپ ۲ بود را پوشش هوایی داد و به این علت دو گردان زرهی دشمن که برای عبور از پل اقدام کردند و نیروی هوای ارتش جلو آنها را گرفت هوانیروز هم در برهه های زمانی حساس که من جمله برای تیپ ۳ و تیپ ۲ مشکلاتی پیش می آمد با موشک های خود توانست تانک های دشمن را از بین ببرد و کار عمده هم انجام داد این بود که مجروحین و شهدای ما را تخلیه کردند.

سرهنگ محمد سواد کوهی از فرماندهان گردان لشکر ۷۷ خراسان

حاصل تلاش های اطلاعاتی تا اواخر مرداد و اوایل شهریورماه ۱۳۶۰ استعداد یگان های دشمن در شب کارون را حدود یک لشکر تقویت خود شامل سه گردان مانوری که با آتش گردان

توپخانه از کالیبرهای مختلف پشتیبانی می‌شدند برآورد نمود و در مقابل این نیروها لشکر ۷۷ پیاده خراسان با ۱۶ گرگان مانوری به استعداد حدود ۱۲۰ درصد که با شش گردان توپخانه صحرائی سازمانی و گردان توپخانه صحرائی از قالب‌های مختلف ۱۳۰ ۱۷۵ میلی‌متری از گروه‌های ۱۱۲۲ ۲۲۰ ۳۳ و ۴۴ توپخانه نیروی زمینی و یک گردان توپخانه پدافند هوایی که با حدود ۱۰۰ قبضه توپ پدافند هوایی ۲۳ میلی‌متری سازمانی و زیر است پیاده نبرد و تهاجم برق‌آسا به دشمن گردید. آمار آتش نیروهای خودی از نظر کمیت به نسبت به یک و یک‌دهم به یک بر دشمن برتری داشته است گرچه بر اساس مدارک موجود در منطقه لشکر ۳ زرهی دشمن بیش از ۱۰ گردان توپخانه مستقر بوده و این آمار در عمل می‌توانست توازن آتش را تغییر دهد اما سایر موارد برتر ساز توان رزمی شرایطی را فراهم نمود تا توپخانه خودی از ابتدا تا پایان عملیات برتری آتش یگان‌های خودی را به نفع رزمندگان اسلام رقم زنند. وقتی که قرار شد عملیات ثامن‌الائمه انجام بشود مأموریت اصلی پشتیبانی از لشکر ۷۷ خراسان و این عملیات را به پایگاه هوانیروز کرمان دارند در کنار رودخانه جراحی و در ۲۰ کیلومتری شمال ماهشهر مستقر بود و خیابان‌ها به منطقه تسلط کامل داشتند مادر روز در مورد منطقه ماهشهر می‌رفتیم در همین محورهای مثل ایستگاه حسینیه و ایستگاه نبرد پرواز می‌کردیم و با فرماندهان آشنایی پیدا کرده بودیم و به منطقه تسلط کافی داشتیم و در جلسات توجیهی این‌ها می‌رفتیم.

سرتیپ دوم خلبان ابراهیم محمد زاده، فرمانده پایگاه هوانیروز مسجدسلیمان

به ما نگفتند که برای چه دارند تقویت می‌کنند مخصوصاً سرهنگ جلالی که فرمانده معاونت اطلاعات شخصی بود دیدیم یک‌دفعه تعداد بالگردهای زیادی آمدند دو فروند بالگرد حامل موشک ماوریک آوردیم ۲۰۴ آوردیم حتی دو تا از بالگردهای مسجدسلیمان آوردیم تعجب کردیم که اینجا تعداد زیادی بالگرد داریم چرا شما از بالگردهای مسجدسلیمان آوردید و بعد نزدیکی‌های غروب بود که گفتند بچه‌ها مهمات دهی به کنید و آماده‌باشید. در همان جزیره آبادان من به سرگرد روح‌الله سروری افزار عملیات لشکر ۷۷ گفتند این‌همه شناسایی برای چی هست به مدت یک سال هست باهم کار می‌کنیم و اینجا را خوب می‌شناسیم گفتند ما داریم طرح‌ریزی می‌کنیم انشا الله راه عراق را روی رودخانه ببندیم که در همان موقع من متوجه شدم این‌ها دارند طرح‌ریزی برای آینده یعنی در اصل همان شکست حصر آبادان

می‌کنند. ما با سه گروه یعنی یک گروه تاخت و دو گروه احتیاط وارد عملیات ثامن‌الائمه شدیم. (سروری، ۱۳۸۳: ۱۴۳)

سرهنگ هیبت الله اسدی فرمانده گروه ۴۴۴ مهندس

روزها و لحظات انتظار در زمان مقرر با رمز نصر من الله و فتح قریب آغاز شد و یگان‌های تک و در سه محور حرکت را به سمت خاک‌ریزها آغاز می‌کنند اصولاً در آغاز عملیات آفندی آتش طرز تهیه طرح‌ریزی شده اجرا و پس از در هم کوبیدن مواضع و توپخانه‌های دشمن یگان‌های و به دشمن یورش برده و کار را یکسره می‌کنند اما از آنجاکه در این عملیات غافلگیری دشمن موردنظر بود از این‌رو باتدبیر فرماندهی لشکر ۷۷ خراسان ترک بدون آتش تهیه و باهدف غافلگیر نمودن دشمن آغاز می‌شود و از آنجاکه همه‌چیز برنامه‌ریزی شده و تحت کنترل ستاد عملیات لشکر است طرح‌ریزی شده ضد آتش‌بار توپخانه قدرتمند خودی بر روی مواضع فعال توپخانه‌های دشمن در سرتاسر منطقه باز می‌شود. سرتیپ دوم منوچهر صابریان رئیس رکن سوم توپخانه لشکر ۷۷ در این رابطه چنین می‌گویند با کشف تک خودی توپخانه‌های دشمن فعال و آتش خود را بر روی عناصر تک و در باز نمودند اما با اجرای آتش‌های برنامه‌ای یا طرح‌ریزی شده و آتش‌بار بر روی دشمن ضمن خنثی نمودن آتش‌های آنان فرصتی را برای آن‌هایی که فراهم نمودیم تا با حداقل تلفات ناشی از گلوله‌های توپخانه خود سد مستحکم دشمن را بشکافند و پیش برود آتش‌ها به‌صورت مداوم و در طول شب تا آغاز روشنایی به‌منظور تسهیل مانور یگان‌های رزمی و تقلیل تلفات رزمندگان خودی ادامه یافت همچنین انبوه آتش‌های توپخانه را با حجم وسیع روی پل‌های قصبه و حفاری و احتیاط‌های دشمن در آن‌سوی کارون هدایت نموده تا ضمن ایجاد شرایط مناسب برای یگان‌های تک و از فرار یا تقویت دشمن از طریق پول‌های اشاره‌شده ممانعت نمایید و برای دشمن چاره‌ای جز تسلیم باقی نگذاریم. لازم میدانم یادی کنم از سرهنگ توپخانه ستاد ابراهیم با نژاد فرمانده آتشبار ۱۰۵ میلی‌متری مستقر در آبادان که در خاطرات دست‌نویس خود چنین می‌گویند من به‌عنوان فرمانده آتش‌بار یک گردان ۳۶۸ توپخانه ۱۰۵ میلی‌متری از ابتدای محاصره آبادان تا پایان عملیات ثامن‌الائمه در منطقه حضور داشتم و با استقرار ۳ رسد دیده‌بان در دکل پتروشیمی آبادان ایستگاه ۱۲ و ایستگاه ۷ آبادان دقیق‌ترین اطلاعات را از دشمن کسب می‌نمودیم و در زمان اجرای عملیات ثامن‌الائمه با اشراف کامل به مواضع و یگان‌های دشمن و توپخانه‌های آنان آتش‌های دقیق و طرح‌ریزی شده و دیدبانی شده را بر سر آنان ریختیم

سرهنگ علی رحیمی از فرماندهان گردان لشکر ۷۷ خراسان

اولین تدبیر ابلاغی فرمانده لشکر ۷۷ خراسان در ارتباط با طرح ریزی عملیات آفندی عبارت بود از بازدید خود گسترش نیرو و تجزیه و تحلیل منطقه و سرانجام ارائه پیشنهادها برای شروع طرح ریزی در اولین شور ستادی در خردادماه سال ۶۰ طرح عملیاتی ضربت قرارگاه مقدم نیروی زمینی ارتش در جنوب تهیه و منتشر شد. مأموریت لشکر ۷۷ پیاده در این طرح عبارت بود از:

مأموریت: انهدام نیروهای دشمن در شرق کارون بدیهی است به منظور انهدام نیروهای دشمن در شرق کارون اهداف تاکتیکی ثابت مورد پذیرش عبارت است از پل‌های مارد و هفت بار بوده که با تصرف آن‌ها نیروهای متجاوز در شرق کارون به دام افتاده سرنوشتی جز اسارت و یا نیستی در صورت مقاومت در انتظارشان نبود.

۱. انهدام نیروهای دشمن در منطقه بین آبادی‌های مارک و سلیمانیه
۲. انهدام نیروهای دشمن در جنوب محور ماهشهر آبادان
۳. انهدام کلیه نیروهای دشمن در شرق رودخانه کارون و تأمین کرانه شرقی

مانور لشکر: لشکر ۷۷ پیاده با تقویت شده با ده گردان از سپاه پاسداران در خط تیپ ۱ با ۳ گردان از سپاه در ذوالفقاریه تیپ ۲ با ۴ گردان سپاه در ریاضی تلاش اصلی تیپ ۳ با سه گردان از سپاه پاسداران در دارخوین ترک نموده و به ترتیب خط سبز جاده ماهشهر آبادان و هدف‌های الف و به را تصرف و تأمین می‌نماید

بررسی عملیات ثامن الائمه از دیدگاه اصول جنگ

اصل آفند:

عملیات ثامن الائمه علیه السلام (ع) عملیات آفندی بود و طبیعت این عملیات بر اساس اجرای اصل تعرض بود. با توجه به تجاوز ارتش بعث عراق و خسارات ویران‌کننده‌ای که به بار آورده بود و تعداد زیادی از بهترین جوانان ما را در این جنگ شهید و مجروح کرده بود و بیش از ۱۵۰۰۰ کیلومتر از خاک میهن اسلامی ما را اشغال نموده بود و باگذشت یک سال از طول جنگ مواضع خود را در میهن ما مستحکم و جز با گرفتن باج حاضر به ترک خاک میهن ما نمی‌شد، فقط یک‌راه حل برای بیرون راندن متجاوزین از میهن اسلامی باقیمانده بود و آن هم اجرای تعرض متقابل و منهدم یا وادار به عقب‌نشینی و فرار کردن نیروهای دشمن بود.

اصل هدف:

هدف عملیات ثامن‌الائمه انهدام نیروی‌های دشمن در شرق کارون و تصرف و تأمین کرانه شرق کارون در شمال آبادان بود. هدف سیاسی و روانی این عملیات نیز فوق‌العاده مهم بود زیرا با شکست نیروهای متجاوز اعتبار سیاسی نظامی رهبری عراق در دنیا به‌ویژه در بین کشورهای عربی منطقه و هم‌پیمان‌هایش از بین می‌رفت. با توجه به موارد فوق هدف عملیات ثامن‌الائمه علیه‌السلام ویژگی‌های لازم را از نظر خصوصیات هدف تاکتیکی، استراتژیکی دارا بود و از لحاظ امکان دسترسی و تصرف آن نیز به‌قدر کافی نیرو بسیج استعداد رزمی لشکر را برای اجرای این مأموریت در حد مطلوب قرار داده بود.

اصل تأمین:

در عملیات ثامن‌الائمه علیه‌السلام بهترین عاملی که به تأمین نیروهای جان‌برکف ما کمک می‌کرد وجود رودخانه کارون بود که امکان عکس‌العمل به مقیاس وسیع را از دشمن سلب می‌کرد، در طرح عملیات لشکر تیپ دو از جنوب و تیپ سه از شمال در امتداد رودخانه و با تکیه به کرانه رودخانه به سمت مرکز منطقه حمله می‌کرد و امکان وارد عمل شدن احتیاط دشمن و دور زدن یگان‌های خودی از دشمن سلب می‌شد. تیپ یک نیز از جنوب به شمال پیشروی می‌کرد. در قسمت شمال جبهه نیز علاوه بر تیپ ۳ گروه رزمی ۲۹۱ تانک، گردان ۲۱۴ سوار زرهی و گردان ۱۰۷ پیاده تأمین جناح شمالی لشکر را برقرار کرده بودند و فعالیت دشمن را در غرب رودخانه کارون زیر نظر داشتند و به دشمن اجازه نمی‌دادند فعالیت پل‌زنی در شمال جبهه داشته باشد. بالگردهای شناسایی نیز به‌طور متناوب در منطقه پرواز می‌کردند و فعالیت دشمن را در غرب رودخانه بررسی و گزارش می‌دادند.

اصل تمرکز قوا:

در عملیات ثامن‌الائمه علیه‌السلام حدود یک تیپ از لشکر ۹۲ زرهی به منطقه این عملیات اعزام گردید و مهم‌ترین عامل ایجاد برتری قوا حضور ۱۵ گردان (گردان پیاده با سلاح سبک) از نیروهای بسیجی سپاه پاسداران در منطقه متمرکز شد و در عملیات شرکت کرد و اولین بار بود که چنین نیروی بزرگ تقویتی برای نیروهای ما می‌رسید. (شاهین راد، ۱۳۸۷: ۱۴)

اصل سادگی:

منطقه عملیات ثامن‌الائمه علیه‌السلام به علت وجود خاک‌ریزهای طولی و عرضی دشمن در تمام سطح منطقه حالت خاص داشت که اجرای یک حرکت تاکتیکی ساده را مشکل

می‌ساخت. ضمن اینکه دور زدن این خاک‌ریزها هم به‌سادگی امکان‌پذیر نبود و گردان‌ها مجبور بودند خاک‌ریز به خاک‌ریز پیشروی کنند؛ بنابراین اجرای این اصل این اصل حداقل در رده گردان‌ها خیلی ساده نبود؛ و در طرح لشکر امکان تداخل بین تیپ‌های ۱ و ۲ وجود داشت. لشکر با توجه به وضعیت زمین و دشمن و مقدمات موجود خود سازمان رزمی مناسبی برای عملیات داده و منطقه مسئولیت هر تیپ را به نحوی تعیین کرده بود که تداخل مسئولیت به حداقل برسد.

اصل غافلگیری:

مهم‌ترین مسئله غافلگیری در این عملیات اجرای عملیات شبانه بود؛ زیرا اصولاً نیروهای متجاوز عراق در شب کارایی چندانی نداشتند و به نظر می‌رسید که غالباً شب‌ها می‌خوابند و این موضوع یک نقطه ضعیف بسیار بزرگ برای سربازان دشمن بود. عملیات ثامن‌الائمه در ۰۵۰۰۱ مهرماه آغاز شد و به علت عدم وجود مهتاب امکان غافلگیری دشمن بیشتر بود. به‌نحوی که رزمندگان سلحشور ما بیش از ۴ ساعت در تاریکی شب حمله می‌کردند حرکت یگان‌ها بسیار خوب تنظیم‌شده و اجرا می‌گردید. چنانکه حرکت یگان‌های لشکر پس از حدود یک ساعت از شروع عملیات و رسیدن آن‌ها به خاک‌ریز اول دشمن کشف شد. در این زمان آتش تهیه پیش‌بینی‌شده به مدت ده دقیقه که اجرای آن بنا به دستور بود اجرا گردید.

اصل صرفه‌جویی در قوا

در منطقه عملیات ثامن‌الائمه علیه‌السلام رعایت این اصل به‌وسیله نیروهای رزمنده دلاور به علت کمی توان رزمی الزامی بود و خودبه‌خود اجرا می‌شد. از جمله رعایت این اصل در این عملیات این بود که نیروی زمینی گردان‌های ۱۰۷ و ۲۵۶ تانک تیپ ۲ لشکر ۹۲ را از منطقه اهواز برداشت و در جبهه ماهشهر - آبادان مستقر کرد تا در صورت لزوم لشکر ۷۷ پیاده بتواند از این گردان‌ها برای تقویت تیپ‌های پیاده استفاده نماید. (آزاد بخت، مروت، ۱۳۸۷ ص ۹۴)

اصل مانور:

منطقه سر پل دشمن به‌صورت قوسی بود که از ۵ کیلومتری شمال بهمن‌شیر تا جنوب آبادی سلیمانیه در حدود ۲۵ کیلومتر شمال آبادان در شرق رودخانه کارون گسترش داشت. عمق سر پل حدود ۱۰ کیلومتر بود و تدبیر لشکر برای حمله به سر پل دشمن این بود که با ۳ تیپ در خط همان‌طور که قبلاً قرار شد حمله کند، هدف لشکر در این مانور تصرف سریع دو

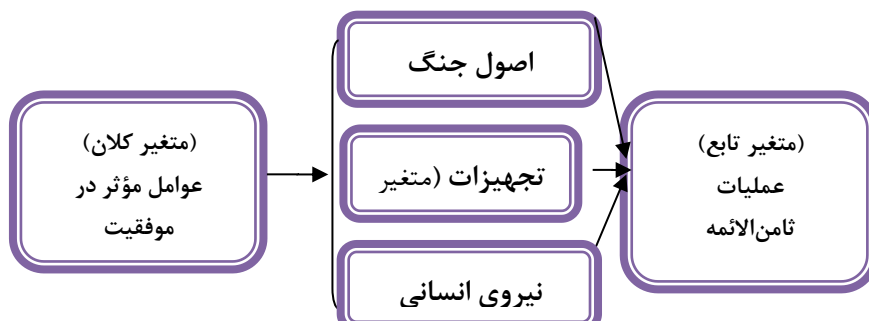
پل احداثی دشمن در شمال و جنوب منطقه سر پل بود تا بدین وسیله راه فرار دشمن بسته و امکان پشتیبانی وی را از بین ببرد و در دشمن ایجاد وحشت و نگرانی کند. برای پشتیبانی آتش تیپ‌ها یگان‌های توپخانه به نحوی سازمان‌دهی شده بودند که هر آتشبار گردان تمام یا قسمت عمده منطقه اشغالی دشمن اجرای آتش کند و هر جا که نیاز به آتش بیشتری بود تقدم آتش توپخانه عمل کلی با برد زیاد به آن منطقه داده شود و برای انهدام دشمن در غرب رودخانه و جلوگیری از رسیدن نیروهای تقویتی برای دشمن بالگردهای رزمی در نظر گرفته شده بود همچنین هدف‌های نیروی هوایی در غرب کارون و در عمق منطقه دشمن بین رودخانه کارون و دجله منظور شده بود حرکات تاکتیکی و تغییر یگان‌ها در اختفای نسب انجام شده بود در این نبرد گردان‌های مانوری اصل آتش و حرکت را به نحو مطلوب اجرا و از مقدرات آتش‌های پشتیبانی به موقع استفاده و حرکات حساب شده و منطقی انجام دادند.

اصل وحدت فرماندهی:

فرماندهی این عملیات با جناب سرهنگ پیاده ستاد شهاب‌الدین جوادی فرمانده لشکر ۷۷ بود این لشکر علاوه بر لشکرهای سازمانی، ۱۵ گردان پیاده بسیج سپاه، یک گروه رزمی از شیراز، در حدود یک تیپ زرهی از لشکر ۹۲ زرهی، هنگ ژاندارمری، منطقه سوم دریایی خرمشهر، شهربانی آبادان و نیروهای رزمنده غیرتمند مردمی را زیر امر داشت و مطابق اصول سازمان‌دهی نظامی که معمولاً هماهنگ کردن این‌گونه نیروهای نامتجانس چندان ساده نیست ولی به علت وحدت عقیده، وحدت هدف و وحدت تلاش، وحدت فرماندهی نیز برقرار شد و در بررسی مسائل این نیرو هیچ نکته‌ای که حکایت از اختلاف عقیده و سلیقه و در مرحله اجرائی این عملیات باشد مشاهده نشد. مسئله مهم در فعالیت مشترک این است که پس از اتخاذ تصمیم نهایی همه پیرو فرمانده و رهبری عملیات باشند.

چارچوب مفهومی:

شکل زیر چارچوب مفهومی و روابط مفاهیم پژوهش که در ادبیات تحقیق موردبررسی قرار گرفته‌اند را به تصویر می‌کشد که بر اساس یافته‌ها محقق چارچوب مفهومی زیر را ارائه می‌نماید.

تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش:

الف- تجزیه و تحلیل کمی: بر اساس اطلاعات اخذ شده از جمع‌آوری پرسش‌نامه که بر اساس شاخص‌های مدنظر و حاصل از مطالعات اسناد و مدارک به دست آمد می‌توان بیان کرد که در این مقاله ۳ فرضیه با طرح ۶۰ سؤال در مقیاس رتبه‌ای مورد ارزیابی قرار گرفته که نتایج حاصل از آن در جدول زیر آورده شده است.

جدول شماره ۷: تجزیه و تحلیل کمی داده‌ها

ردیف	هدف اول (تجهیزات)		
	فرآوانی مشاهده شده F_o	فرآوانی مورد انتظار F_e	$\frac{(F_o - F_e)^2}{F_e}$
خ زیاد	۴۵	۱۲	۹۰/۷۵
زیاد	۱۴	۱۲	۰/۳۳
متوسط	۱	۱۲	۱۰/۰۸
کم	۰	۱۲	۱۲
خ کم	۰	۱۲	۱۲
	مقدار آماره آزمون χ^2 و P-مقدار هدف اول		۱۲۴/۷۴ ۰/۰۰۰
ردیف	هدف دوم (نیروی انسانی)		
	فرآوانی مشاهده شده F_o	فرآوانی مورد انتظار F_e	$\frac{(F_o - F_e)^2}{F_e}$
خ زیاد	۴۴	۱۲	۸۵/۳۳
زیاد	۱۰	۱۲	۰/۳۳
متوسط	۵	۱۲	۴/۰۸
کم	۱	۱۲	۱۰/۰۸
خ کم	۰	۱۲	۱۲
	مقدار آماره آزمون χ^2 و P-مقدار هدف		۱۱۱/۸۲

		دوم		۰/۰۰۰
رتبه بندی	هدف سوم (اصول جنگ)			$\frac{(F_o - F_e)^2}{F_e}$
	فرآوانی مشاهده شده F_o	فرآوانی مورد انتظار F_e		
خ زیاد	۴۹	۱۲		۱۱۴/۰۸
زیاد	۹	۱۲		۰/۷۵
متوسط	۲	۱۲		۸/۳۳
کم	۰	۱۲		۱۲
خ کم	۰	۱۲		۱۲
مقدار آماره آزمون χ^2 و P-مقدار هدف سوم				۱۴۷/۱۶ ۰/۰۰۰

جدول شماره ۸: رتبه بندی هر یک از شاخص های پرسشنامه با استفاده از آزمون میانگین

امتیاز	شاخص ها	
۴.۹	تأثیر به کارگیری یگان های توپخانه نزاچا در موفقیت عملیات ثامن الائمه	نیروی انسانی
۴.۸۷	تأثیر به کارگیری یگان های رزمی پیاده (لشگر ۷۷ خراسان) در موفقیت عملیات ثامن الائمه	
۴.۸۵	تأثیر به کارگیری یگان های زرهی نزاچا در موفقیت عملیات ثامن الائمه	
۴.۸۴	تأثیر به کارگیری یگان های هوایروز نزاچا در موفقیت عملیات ثامن الائمه	
۴.۸۳	تأثیر به کارگیری یگان های پشتیبانی رزمی مخابرات در موفقیت عملیات ثامن الائمه	
۴.۸	تأثیر به کارگیری یگان های مهندسی رزمی نزاچا در موفقیت عملیات ثامن الائمه	
۴.۷۹	تأثیر به کارگیری یگان های عمل کننده نیروی هوایی در موفقیت عملیات ثامن الائمه	
۴.۷۶	تأثیر به کارگیری یگان های پشتیبانی خدمات رزمی منطقه سوم دریایی نداجا در موفقیت عملیات ثامن الائمه	
۴.۷۵	تأثیر به کارگیری یگان های پشتیبانی خدمات رزمی لشگر ۷۷ نزاچا در موفقیت عملیات ثامن الائمه	
۴.۶۱	تأثیر رعایت اصل هدف در موفقیت عملیات ثامن الائمه	اصول جنگ
۴.۵۳	تأثیر رعایت اصل وحدت فرماندهی در موفقیت عملیات ثامن الائمه	
۴.۳۴	تأثیر رعایت اصل مانور در موفقیت عملیات ثامن الائمه	
۴.۳	تأثیر رعایت اصل غافلگیری در موفقیت عملیات ثامن الائمه	
۴.۲۵	تأثیر رعایت اصل تأمین در موفقیت عملیات ثامن الائمه	

بررسی عوامل موفقیت در عملیات ثامن‌الائمه..... ۹۵

امتیاز	شاخص‌ها	
۴.۹	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های توپخانه نزاچا در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	نیروی انسانی
۴.۸۷	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های رزمی پیاده (لشگر ۷۷ خراسان) در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۸۵	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های زرهی نزاچا در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۸۴	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های هوانیروز نزاچا در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۸۳	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های پشتیبانی رزمی مخابرات در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۸	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های مهندسی رزمی نزاچا در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۷۹	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های عمل‌کننده نیروی هوایی در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۷۶	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های پشتیبانی خدمات رزمی منطقه سوم دریایی نذاچا در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۷۵	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های پشتیبانی خدمات رزمی لشگر ۷۷ نزاچا در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۳.۹۲	تأثیر رعایت اصل سادگی در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۱۴	تأثیر رعایت اصل تمرکز در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۰۵	تأثیر رعایت اصل آفند در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۳.۹۸	تأثیر به‌کارگیری تجهیزات بالگرد هجومی کبری در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۳.۹۷	تأثیر به‌کارگیری تجهیزات نفربر پی‌ام پی در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۲	تأثیر به‌کارگیری هواپیمای EC130 در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۳.۸۵	تأثیر به‌کارگیری هاورکرافت در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۳.۷۸	تأثیر به‌کارگیری تجهیزات نفربر اسکورپین در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۳.۷۲	تأثیر رعایت اصل صرفه‌جویی در قوا در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۳.۶۵	تأثیر به‌کارگیری هواپیمای رهگیر-شکاری (F14(Tamkat) در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۳.۵۶	تأثیر به‌کارگیری تجهیزات بالگرد ۲۱۴ در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۳.۵۵	تأثیر به‌کارگیری هواپیمای رهگیر-بمب افکن F4 در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۳.۵۳	تأثیر به‌کارگیری تجهیزات توپخانه ۱۳۰ م.م نزاچا در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۳.۵۲	تأثیر به‌کارگیری تجهیزات توپخانه ۲۰۳ م.م نزاچا در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۳.۴۷	تأثیر به‌کارگیری بالگردهای آر اس در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	

امتیاز	شاخص‌ها	نیروی انسانی
۴.۹	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های توپخانه نزاچا در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۸۷	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های رزمی پیاده (لشگر ۷۷ خراسان) در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۸۵	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های زرهی نزاچا در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۸۴	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های هوانیروز نزاچا در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۸۳	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های پشتیبانی رزمی مخابرات در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۸	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های مهندسی رزمی نزاچا در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۷۹	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های عمل‌کننده نیروی هوایی در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۷۶	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های پشتیبانی خدمات رزمی منطقه سوم دریایی نذاچا در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۷۵	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های پشتیبانی خدمات رزمی لشگر ۷۷ نزاچا در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۳.۴۳	تأثیر به‌کارگیری هواپیمای (B-707) Boeing در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۳.۴۳	تأثیر به‌کارگیری هواپیمای رهگیر-بمب افکن F5 در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۳.۳۴	تأثیر به‌کارگیری تجهیزات بالگرد ۲۰۶ در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۳.۳۴	تأثیر به‌کارگیری تجهیزات تیربار ۱۲/۷ م.م دوشکا در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۳.۳۳	تأثیر به‌کارگیری هواپیمای (B-747) Boeing در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۳.۲۴	تأثیر به‌کارگیری تجهیزات سلاح‌های خودکار و نیمه‌خودکار در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۳.۲۲	تأثیر به‌کارگیری بالگردهای اس اچ در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۳.۲۲	تأثیر به‌کارگیری هواپیمای RF4E در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۳.۱۲	تأثیر به‌کارگیری تجهیزات بالگرد شنوک در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۳.۱۱	تأثیر به‌کارگیری هواپیمای F27 در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۲.۹۷	تأثیر به‌کارگیری تجهیزات سلاح‌های بدون عقب‌نشینی (۱۰۶ م.م و آرپی جی ۷) در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۲.۹۶	تأثیر به‌کارگیری تجهیزات تانک‌های چیفتن و ام ۴۷ در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۲.۹۵	تأثیر به‌کارگیری تجهیزات موشک‌های ضدتانک (تاو) در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۲.۹۵	تأثیر به‌کارگیری توپ ۱۰۵ م.م نیروی دریایی در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۲.۸۸	تأثیر به‌کارگیری تجهیزات خمپاره‌انداز ۱۲۰ م.م در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	

امتیاز	شاخص‌ها	نیروی انسانی
۴.۹	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های توپخانه نزاجا در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۸۷	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های رزمی پیاده (لشگر ۷۷ خراسان) در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۸۵	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های زرهی نزاجا در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۸۴	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های هوانیروز نزاجا در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۸۳	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های پشتیبانی رزمی مخابرات در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۸	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های مهندسی رزمی نزاجا در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۷۹	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های عمل‌کننده نیروی هوایی در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۷۶	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های پشتیبانی خدمات رزمی منطقه سوم دریایی نذاجا در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۴.۷۵	تأثیر به‌کارگیری یگان‌های پشتیبانی خدمات رزمی لشگر ۷۷ نزاجا در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۲.۸۷	تأثیر به‌کارگیری تجهیزات خمپاره‌انداز ۸۱ م.م و خمپاره‌انداز ۶۰ م.م در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۲.۷۵	تأثیر به‌کارگیری تجهیزات توپ ۱۴/۵ م.م پدافند هوایی در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۲.۷۵	تأثیر به‌کارگیری تجهیزات راکت انداز ۱۰۷ م.م در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۲.۷۴	تأثیر به‌کارگیری هواپیمای Boeing 747 (B 747) در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۲.۶۵	تأثیر به‌کارگیری تجهیزات توپخانه کاتیوشا در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۲.۵۵	تأثیر به‌کارگیری تجهیزات توپ ۲۳ م.م در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۲.۴۴	تأثیر به‌کارگیری هواپیمای Boeing 707 (B 707) در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	
۲.۳۴	تأثیر به‌کارگیری تجهیزات تانک ام ۶۰ در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه	

ب- تجزیه و تحلیل کیفی:

پژوهش حاضر با این هدف در پیش گرفته شد که تأثیر عوامل مختلف در حوزه‌های تجهیزات، نیروی انسانی و اصول جنگ در پیروزی عملیات ثامن‌الائمه به دست آوریم، نتایج به‌دست آمده آشکارا حاکی از آن است که یکی از مهم‌ترین دلایل پیروزی عملیات ثامن‌الائمه استفاده از ظرفیت‌ها و توان رزمی یگان‌های آماده بکار و نیروی انسانی آموزش‌دیده با بهره‌گیری از اصول جنگ مناسب مطرح‌شده در ارتش جمهوری اسلامی ایران به همراه به‌کارگیری مناسب سلاح‌ها و تجهیزات تخصصی و ظرفیت‌های مختلف آن می‌باشد. این عملیات را فرماندهانی

همچون سر تیپ ولی الله فلاحی به نحو شایسته‌ای با به‌کارگیری این عوامل در تاریخ جنگ ماندگار کردند.

با تحلیل محتوای عملیات ثامن‌الائمه که انجام گرفته می‌توان گفت عوامل مؤثر در موفقیت این عملیات از لحاظ شاخص‌ها و مقولات برابر جدول شماره ۹ مشخص می‌گردد.

جدول شماره ۹: نتایج تحلیل محتوای عوامل مؤثر در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه

عوامل مؤثر در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه				فرضیه‌ها
نوع عملیات	تعداد	مقولات	شاخص‌ها	
عملیات آفندی	۳	یگان‌های رزمی، پشتیبانی رزمی، پشتیبانی خدمات رزمی	نیروی انسانی	فرضیه اول
	۹	اصل وحدت فرماندهی، اصل آفند، اصل هدف، اصل صرفه‌جویی در قوا، اصل تأمین، اصل غافلگیری، اصل مانور، اصل تأمین، اصل سادگی	اصول جنگ	فرضیه دوم
	۳	تجهیزات زمینی، دریایی و هوایی و پدافند	تجهیزات	فرضیه سوم

با تحلیل محتوای ادبیات و مستندات تاریخی متوجه می‌شویم که به‌کارگیری و کاربرد صحیح نیروی انسانی، اصول جنگ تجهیزات در طول مدت ۲ روز عملیات باعث گردید ۱۵۰ کیلومترمربع از اراضی اشغال‌شده ایران آزاد گردد و در موفقیت این عملیات بسیار تأثیرگذار بوده‌اند.

نتیجه‌گیری:

در ابتدا نتایج زیر از بخش تجزیه و تحلیل کمی حاصل می‌شود:

مقدار آماره آزمون‌ها و P- مقدار به دست آمده از جدول بخش کمی حاکی از تأثیر بسیار بالای اصول جنگ و تجهیزات نیروها در موفقیت عملیات ثامن‌الائمه در سطح معنی‌داری ۵ درصد (حتی در سطح معنی‌داری یک درصد) می‌باشد.

همچنین با توجه به مباحثی که در سایر بخش‌های تجزیه و تحلیل بیان گردید می‌توان گفت:

۱- تأثیر به‌کارگیری نیروی انسانی و موفقیت در عملیات ثامن‌الائمه تأثیر بسیار

زیادی وجود دارد.

۲- تأثیر به کارگیری اصول جنگ و موفقیت در عملیات ثامن الائمه تأثیر بسیار زیادی وجود دارد.

۳- تأثیر به کارگیری تجهیزات و موفقیت در عملیات ثامن الائمه تأثیر بسیار زیادی وجود دارد.

محاصره آبادان از شرق کارون و استمرار تهدید اشغال آن از سوی نیروهای دشمن از جنبه‌های مختلف سیاسی نظامی و اقتصادی برای کشور ما بسیار خطرناک بود. حساسیت و اهمیت فوق‌العاده این مسئله سبب شد که نگرانی شدیدی در مقامات تصمیم‌گیر به وجود آید؛ که در رأس همه آن‌ها رهبر کبیر انقلاب بود. لذا با ابلاغ فرمان (حصر آبادان باید شکسته شود) باعث گردید که تمام نیروها و تجهیزات به پای کار آمده و ضمناً وحدت بسیار خوبی بین نیروهای مردمی سپاه و ارتش به وجود آورده و همه در راستای رسیدن به خواسته رهبر کبیر انقلاب تمام تلاش خود را بکار گیرند و در واقع عامل اصلی پیروزی رزمندگان اسلام در عملیات ثامن‌الائمه همین فرمان تاریخی بود.

استفاده از ظرفیت‌ها و توان رزمی یگان‌های ارتش و نیروی انسانی آموزش‌دیده با بهره‌گیری از اصول جنگ و اجرای عملیات‌های گام‌به‌گام و محدود و غالباً موفق که قبل از انجام عملیات ثامن‌الائمه صورت گرفته بود باعث شد که نیروی روحی و روانی کارکنان که به علت شکست‌های ابتدایی جنگ به شدت تضعیف گردیده بود تقویت‌شده و اثر بسزایی در موفقیت این عملیات داشته باشد، همچنین بکار بردن اصول جنگ در این عملیات توسط فرماندهان هماهنگی بسیار خوب بین نیروهای مردمی، سپاه پاسداران و ارتش جمهوری اسلامی (نیروهای مردمی و سپاه پاسداران کاملاً در اختیار ارتش قرار گرفته بودند) باعث شده بود که هماهنگی در سطح بسیار عالی رعایت گردیده و نقش سازنده‌ای را در موفقیت این عملیات ایفا نماید.

طرح‌ریزی بسیار دقیق عملیات که مبتنی بر به کارگیری منطقی و اصولی از نیروی انسانی کارآمد و امکانات و تجهیزات نیروی هوایی، هوانیروز، پدافند هوایی، توپخانه صحرائی، پشتیبانی خدمات رزمی و همچنین کاربرد صحیح یگان‌های مهندسی، مخابرات، نیروهای مردمی و سپاه بود موجب گردید که اصول جنگ در میدان نبرد و در مرحله طرح‌ریزی و اجرا به خوبی رعایت گردیده و موجبات پیروزی رزمندگان اسلام را در این عملیات فراهم آورده و شکست تلخی را به نیروهای بعثی وارد آورد. همچنین نتایج این عملیات باعث گردید که نیروهای رزمنده

جمهوری اسلامی ایران از نظر روحی روانی و اعتماد به نفس به طوری که کاملاً محسوس و چشمگیری ارتقاء یافته و سبب ساز پیروزی های بعدی گردید.

پیشنهادها:

از پیروزی های چشم گیر و تعجب برانگیز در دفاع مقدس، خلق استراتژی ها، تاکتیک ها، تکنیک های نظامی، به واسطه خلاقیت و ابتکار عمل فرماندهانی همچون ظهیرنژادها، صیاد شیرازی ها، بختیاری ها، حسنی سعدی ها، سرهنگ کهتری ها، ستاری ها، فکوری ها و ... بوده است. پس از فضل الهی، به کارگیری تجهیزات، نیروی انسانی همراه با تفکر فرماندهان بر مبنای اصول جنگ و خلاقیت به عنوان نعمت خدادادی، در شرایط سخت جنگی، باعث پویایی و بالندگی یگان های رزم شده و باعث موفقیت در عملیات ثامن الائمه گردیده است از این رو بررسی کلیه وقایع چه جنگی و چه غیر جنگی کمک خواهد نمود تا با دسترسی به آن بتوان از تجربیات حاصله به خوبی بهره جست.

با توجه به پژوهش انجام شده موارد زیر ضروری به نظر می رسد:

((۱)) با توجه به این که پژوهش صورت گرفته فوق به ما ثابت می کند که مهم ترین عامل موفقیت این عملیات فرمان تاریخی حضرت امام (ره) مبنی بر اینکه: ((حصر آبادان باید شکسته شود)) بود در دانشگاه ها و مراکز نظامی بایستی بر اهمیت فرمان ولی فقیه زمان به فرمانده کل قوا و در واقع تأکید بر اصل وحدت فرماندهی توجه ویژه ای گردد

الف- پژوهش بیشتر در خصوص بیان واقعیت های جنگ به ویژه نقش ارتش جمهوری اسلامی ایران در این عملیات

ب- پژوهش در خصوص بازتاب های سیاسی این عملیات

پ- بهره گیری از تاکتیک های به کار رفته شده در عملیات

((۲)) انجام رزمایش های مشترک در دستور کار نیروهای مسلح قرار گرفته و از تاکتیک ها روش های به کارگیری تجهیزات و اصول جنگ که در این عملیات باعث موفقیت گردیده است حداکثر بهره برداری به عمل آید.

((۳)) با توجه به اینکه این عملیات در دانشگاه های نظامی کشور تدریس می گردد اما تعداد کثیری از فرماندهان و مسئولین در سطوح میانی آشنایی کامل با این عملیات ندارند، لذا پیشنهاد می گردد در دانشگاه های نظامی از این عملیات ها که به عنوان واحدهای درسی به آنها پرداخته شود و در صورت امکان دانشجویان در مناطق عملیاتی حضور یابند که حداقل بهره آن

بررسی عوامل موفقیت در عملیات ثامن‌الائمه..... ۱۰۱

این است که دانشجویانی در آینده در سمت‌های فرماندهی یگان‌های عمده قرار می‌گیرند در ایام مناسبی مختلف بتوانند به صورت تخصصی این عملیات‌ها را مطرح و به نسل جوان ارتش تسری دهند.

((۴)) فرهنگ‌سازی فعالیت‌های گروهی و اعتقاد به ولایت و خودباوری در تمام امور که در این عملیات عیناً انجام شده است.

منابع و مأخذ:

- آزاد بخت، مروت، نقش ارتش در سال اول در منطقه عملیات جنوب غرب کشور، جلد سوم، دانشکده فرماندهی و ستاد
- جلیلی، هدایت شناسایی توصیفی جنگ تحمیلی، انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۸۶
- جوادی پور، نیک فرد، علی، حسینی، سید یعقوب، هشت سال دفاع مقدس، جلد اول، انتشارات عقیدتی سیاسی
- حسینی، سید یعقوب، ارتش در هشت سال دفاع مقدس، جلد سوم، تهران، انتشارات تبیان، ۱۳۸۷
- حبیبی، ابوالقاسم، آبادان در جنگ، انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۷۶
- سروری، روح‌الله و ابوالقاسم جاودانی، عملیات ثامن‌الائمه (ع)، تهران نشر آجا
- شاهین راد، فرض الله، گردان با همکاری هیئت معارف جنگ شهید سپهبد علی صیاد شیرازی، نبرد آبادان، تهران - انتشارات ایران سبز ۱۳۸۷
- عسگری، شاداب، حصر شکنان، تهران، سوره سبز، ۱۳۹۲
- نمکی، علی‌رضا، تاریخ نبردهای هوایی (جلد پنجم)، انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۸۶
- اطلس نبردهای ماندگار، تدوین سرهنگ پیاده ستاد مجتبی جعفری
- بررسی منطقه عملیات شماره ۱ لشکر ۷۷ پیاده خراسان - دارخوین
- مرکز مطالعات و اسناد دفاع مقدس، ۱۳۶۰/۷/۹

